

45318/.

VASILE D. PĂUN

1848

SAU

ION BRĂTIANU

ȘI

BIBESCU-VODĂ

DOUĂ ÎNTÎMPINĂRI

Principelui Gh. Bibescu

însoțite de

4 Mai 1901 și 4 Mai 1900

Extrase din «Secolul XX»

Die Weltgeschichte
ist das Weltgericht.

Schiller

Prețul 50 bani

BUCUREȘTI

Tipografia Miulescu Str. Academiei 12

1901

Abnulus Ionel T. C. Brătianu.

"Ale voastre dintr-un al voastre"

VASILE D. PĂUN

Păun

4 MAIU

(1901)

Daca, în ziua de opt maiă 1891, ar fi pogorît un călător strein muşcelul de la Florica în jos spre drumul mare şi ar fi văzut, pe coastă, o casă foarte simplă, pe jumătate roşie din cărămizi netencuite, însă, până sub streaşină, încărcată de îmbălsămitoare cununii legate cu panglici de mătase purtând semne de aur, iar, mai la vale, între copaci verzi, culcat pe un catafalc,

un mort cu părul și barba colilie și cu fața nespus de blândă; dacă ar fi văzut valul acela de peste zece mii de oameni din toate stările societății generali împodobiți cu decorații, cler înalt, mirenii de seamă, neguțătorime de toată mâna, meseriași și țăranime în pittorescă vestminte dupe tipare felurite — mișcându-se, reversat preste tot, lin, tăcut, ca undele vecinicieii abia clătite de anii ce se scurg în genunea ei — ar fi stat locului pe gânduri și s-ar fi întrebat nedomirît : « Cine oare se înmormîntează aci ? Pentru care mărire lumească — a pusă în slava puterii sale — se deschide pămîntul acum ? » Și n-ar fi putut afla răspunsul cel mai neme-rit.... De unde, în adevăr, să fi bănuit el că răposatul acela era un fost ministru, de trei ani căzut, sfetnicul cel de'ntăiu al țării sale, doborît, cu trei ani mai înainte, ziua în amiază mare, chiar în mijlocul Capitalei, de pietrele unei gloate furioase pe dînsul, ca Atenienii de odinioară pe Aristide, dupe ce, în trei rînduri, ea pusese trei nebuni, zămislîți în sînul ei de noroiu, să-l ucidă, înjunghindu-l, să-l împușcîndu-l, să-l răsturnîndu-l cu trăsura !

Însă miile acelea de cetățeni, pribegiți la Florica de prin toate unghiurile Țării și de pe Iurîa, nu alergase acolo spre a îngropa cu halaiu numai pe un fost ministru, pe fostul «mare vizir» — cum îi ziceau vrăjmașii — ci spre a cinsti, în numele Daco-României, rămășițele pămîntesti ale lui Ion Brătianu, ale Românului printre toți ales de Dumnezeu, și în carele, de două veacuri încoace, mai vajnic de cât în alții, se întrupase geniul românimii cu durerile și bucuriile ei, cu setea ei de libertate, cu dorul ei de înălțare ca luceafăr, la zenit luminător, între Carpații lui Traian și Dragoș-Vodă și Balcanii lui Aurelian și Ioniță Asan.

Era prohodirea unui mîntuitor, carele, mistuit în singurătatea munților lingă ai săi, își înapoiase, pacinic, lui Dumnezeu duhul curat de verice răutate, numai înmulțit cu virtuțile unui popor de cel ma, nobil neam, și era poporul acestafecundat sufletește de sufletul acei luia, venind să-și arate prin lacrim-recunoștința, căci Ion Brătianu făcuse din el — precum scria însuși acesta, în *Memoriul* său către Cuza Vodă — «*un boulevard nestrăbătut al*

naționalității și al libertăților române.

Ion Brătianu era—verî-cât lucrul s-ar părea de ciudat minților vulgare—un *poet*. Un visător genial înfiripându-și visul din splendorile unui măreț Ideal, făptuindu-și-l în pervazul unei țări prea mici încă, pe care, de o parte, suferința pururî biruită, iar, pe de alta, urșitoarea ei dintru început, pururî biruitoare, o așezase drept pe hotarul cel între două lumi al utopiei realizabile... Tot bărbatul cu adevărat de Stat e un poet—un creator, din elemente ideale alcătuind realități. Cromwell, Richelieu, Cavour, Bismarck, Brătianu Ion... au fost poeți—verî-cât lucrul s-ar părea de ciudat minților vulgare — și viața lor întreagă fost-a o poemă omerică !

( ) poemă omerică, adică *naturală*, fu patriotismul fără de prihană al lui Ion Brătianu. O evoluție, ispitită, une-orî, ca de fulgerătoare svîcniri, de nerăbdări revoluționare... Născut în frământările zaverii lui Tudor, învăluit, la Paris, de efluvieile magnetice ale lui Michelet și Quinet, descântat, în Țară, de spiritul mazzinist al celui-lalt mare cetățean, premergă-

tor idealist, Rosetti, și, mai presus de toate, fermecat, pînă la fanatism, de frumusețile României ofîlindu-se între doi tilhari bătrîni — unul păgân, cel-lalt de legea noastră—frumuseți cîntate cu sublimă duioșie de Alecu Russo și de Nicolae Bălcescu—putea Brătianu oare, cu firea lui vibrătoare ca razele electrice ale unei aurori boreale, să nu se sîetească poet ?

Mai întîi, el n-a fost luat în serios. Firește. Boierul acesta mic de pe Bratia putea oare propovădui libertate și egalitate înaintea legii la niște boieri mari cari, «ca să a-
«jungă la putere, sau ca să se măn-
«ție, devin: ---zicea el în pomenitul
«*Memoriu*—«îndrăsneți facțioși pînă
«*a goni frate pe frate și tată pe*
«*fiu*, pînă a deveni instrumentele
«oarbe ale străinilor și chiar a pro-
«voca năvălirile lor...» Și, cu toate acestea, boierii acestia marii, astăzi morți și ei, sau democratizați prin Ion Brătianu, cât de jos își pleacău frunțile șterse înaintea «marelui vizir» pe la 1884 ! Inșă, și cât de cumplit au căutat ei, mai apoi, să-și răsbune smerirea ! Prin sânge și calomnie... Salahorî ai condeifului infam, năimiți anume, înveninară cu ură și înnegriră cu

blestem o inimă de frate, porniră, odată, pe Abdiel-Abbadona asupra lui Abdiel — serafimii gemeni născuți într'un cuib de azur, dintr'o zimbire a lui Savaot...

Însă eu înselez, aci, Istorie trăită, nu durez cădelnițe, nici chiar pentru morți—verî-cât lucrul s-ar părea de ciudat minților speculatoare.... Credința mea nestrămutată e că Ion Brătianu va rămînea, printre Români, cea mai senină figură istorică din secolul trecut. Inteligența lui superioară descoperia mai largi orizonturi, activitate lui ingenioasă făcu să rodească atâția câmpii înțeleniți, încrederea lui în bărbăția Românului îl hotări—nu într'un noroc, cum s-a zis, ci dupe înțeleapă chibzuință cu sine-și în prevederea evenimentelor, să urzească războiul acela glorios asupra Turciei. Războiul din 1877-78 este *Epopeia* lui Ion Brătianu !

De altă parte, fără Ion Brătianu în capul și în inima oastei sale de liberali, sporite cu toate elementele generoase de prin alte partide, trase și aprinse, ca niște comete rătăcitoare pe cruguri excentrice, în sfera lui de Soare, nici că se puteau închipui atâtea reforme liberale, atâta propășire sub toate privirile

culturale în țara noastră. Partidul liberal era de neapărată trebuință Regelui spre a-Și înțepeni picioarele Tronului dinastic în fierbinte topitură de bronz din stratele populare, În *Memoriile Sale*, Majestatea Sa Însă-și, spre a justifica stăruința liberalilor la putere, scrie, cu multă diplomatică prudență, într'un loc : « *Schimbările cele mari și reformele impopulare trebuiesc făcute cu partidul poporului* ». Iată pentru ce a urmat să stea Ion Brătianu la putere doi-spre-zece ani. Iată, iarăși, pentru ce nu putea el să se pogoare « din apogeulsău » la 1884. Nu vre-o camarilla—cum s-a tot clevetit—îl împiedica să-și vadă cu ochii apusul : ricî o camarilla n-ar fi fost în stare să-l orbească : risipise el doară pe cea mai tenebroasă dintre toate—pe cea din preajma lui Cuza-Vodă.. Ci rămase la cîrma corăbiei spre a nu lăsa pirații să o răstoarne în largul mării.

Iar această luptă cu vrăjmași, uniî chiar dintr'un sânge cu el, i-a cășunat pieirea mai înainte de vreme.

Neînfricoșat a fost Ion Brătianu în toate împregiurările, biruitor pretutindenî, însă și prea grozavi dușmani avut-a! Și dacă ei ar fi fost

numai *lui* dușmani! Dar au îmbrâncit Țara să alunece cu piciorul ei de maică în sângele filor ei.... Au strecurat în moravurile noastre politice un ferment de sălbăticie....

«*Dreptatea posterității*»—zice Kogălniceanu, în telegrama sa către Doamna Pia Brătianu---*începe de astăzi pentru Ion Brătianu. Oamenii de astăzi și mari și mici pot fi ingrați pentru Ion Brătianu, Istoria însă nepărtinitoare, aceea care porcede din mintea și inima unei națiuni întregi, va păstra în litere neșterse memoria aceluia, care și-a pus numele în capul tuturor actelor mari naționale și politice ale Renașterii României...*

Acum, Ion Brătianu doarme, de zece ani la Florica, lângă copila sa Florica. Sufletul îngerașului acestuia, smuls de lângă muma lui pământească încă de mult, mângâie cu line bătăi din aripă sufletul puternicului Patriot, și ambele împreună se roagă la Dumnezeu să nu mai lase pe cel Rău a mai duce partidul național-liberal în ispită, nici România să mai dea de vre-o năpaste...

Păun.

1848

Ion Brătianu

ȘI

Bibescu-Vodă

1848

ION BRĂȚIANU

ȘI

BIBESCU-VODĂ

I

În ziarul parisian *le Gaulois* de la 26 martie, anul curgător, s-a publicat o scrisoare din București semnată « Romain », prin care se făcea, nu știu pentru ce, cunoscută și Francezilor înrolarea domnilor C. Brâncoveanu și Em. Bibescu—doi nepoți ai domnului Gh. Bibescu—în rândurile liberalismului militant, printre tineretul din gîrul domnului Ionel Brătianu, și, cu prilegiul evenimentului acestuia

mic, se arunca o privire peste Revoluțiunea de la 1848, în al căreia crater de vulcan s-a mistuit domnia regulamentară a lui Bibescu-Vodă și din fierbințile adâncuri ale căreia eșiră atâția mari bărbați de Stat—ce, mai între toți ilustru : Ion Brătianu.

Iar domnul Gheorghe Bibescu, fiu al Voevodului de pe atunci al Țării Românești, întâmpină, tot în *le Gaulois*, însă de la 14 maiu, datele lui «Romain» cu un răspuns cam *ab irato*.

Și, dupe mine, trei fură pricinile cari îl porniră din condeul nervos al domnului Gh. Bibescu.

Intâiu, căci s-a adus, încă odată, mărturie în departe răsunătoare că între Țara Românească și Vodă Bibescu, la 1848, nu mai era cu puțință o prietenească împreună viațuire în brațele Rusiei, care, dupe cum declară însuși domnul Xenopol, istoricul binevoitor Bibescuilor—«ne năbușia vrând să ne ocrotească.» Domnul Gh. Bibescu, mișcat de cel mai respectabil sentiment—al iubirii fiiești—apără vajnic pe răposatul său părinte.

Precum e lucru firesc pentru un tată să-și creadă copilul împodobit cu toate darurile, tot așa e de fi-

resc lucru pentru copil să-și cinstească pe tatăl său și pe mama sa spre a-i fi lui bine și a trăi ani mulți pre pământ. . .

Al doilea, căci domnul Gh. Bibescu, bărbat în vîrstă, inteligent, instruit, încercat, ia seama, din zi în zi, că, pe cât figura lui Bibescu-Vodă intră, din an în an, mai disciplinar, în șireagul uniform al celorlalți Domni regulamentari, pîr-zîndu-și adică, relieful ce însăși Revoluțiunea îi dedese întîmplător, pe tot atîta figura lui Ion Brătianu se desface, luminoasă, în pervazul Istoriei Românilor, ca, odinioară, chipul lui Alexandru de pe pânza lui Apelles. Și domnul Gh. Bibescu nu poate avea pic de odihnă, crede, pînă ce nu va împinge pe acesta mai la fund și nu va fi scos pe acela mai în față. . Domnia sa, carele pomeneste, în articolul său, și de Rollintineanu, trebuie să cunoască scrierile poetului. Să-mi dea, prin urmare, voie, a-i aduce aminte vorbele viteazului *Cap al Avarilor* către statuile din timpul Junonei Dacice :

*Cît mi-or lori vederile
Aceste chipuri mute,
Nu pot să'mpac eu inima-mi
Cu visele-mi plăcute...*

Al treilea, căci e foarte mîhnit să-și vadă doi nepoți tineri — «un Brâncoveanu! un Bibescu»! — hotărîndu-se, dupe matură chibzuință, să-și înceapă ucenicia politică alături cu domnul Ionel Brătianu—feciorul *tocmai* al lui Ion Brătianu. Vorba eluia: *qui trompe-t-on ici?* Dacă, însă, domnul Gh. Bibescu nu mî-ar lua-o în nume de rău, l-aș întreba una. Domnia sa califică pe Dumitru Brătianu de «*intégru*» anume pentru că acesta *s-a răsculat asupra fratelui său*. Acuma, că Dumitru era un Brătian *intégru*, nu mai încapе vorbă. Totuși, cei mai de treabă oameni se lasă a fi rătăciți, o clipă, de ispititoare patimă—dovadă însuși domnul Gh. Bibescu. Apoi, dacă—dupé domnul Gh. Bibescu—frumoasă ispravă a făcut Dumitru părăsindu-și, odată, pe fratele Ion în bătaia vrăjmașilor, de ce să-și blesteme domnia sa nepoții, cari îl părăsesc, tare și mare, fără să-l aducă nici o pagubă, spunându-le că fapta lor e «*un acte qui ferait tressaillir de douleur les cendres de nos aïeux dans leurs tombeaux de pierre?*» Și, mă rog, de ce, adică, țărâna Bibescuilor ar fi—în morméntul ei—

mai sfântă de cât a Brătienilor, în mormântul ei ? Ce pogorîre oare să fie pentru două odrasle brâncovenesti-bibesti a sluji sub steagul unui Kogălniceanu, Sturdza, Cantacuzino, Golescu, Cîmpineanu, Kretzulescu, Ion Ghica. principele Dimitrie Ghica, și alți boieri de viță veche, foști miniștri împreună cu Ion Brătianu, sau mari dignitari ai Statului în timpul măririi lui ? Ce zice heraldica ? Români și Români, devisa cărora, și pentru fie-care în parte—dacă vrea domnul Gh. Bibescu și n-are de obiectat nimica Ludovic XIV — ar putea fi : *Nec pluribus impares !*

Că domnul Gh. Bibescu și-a scris articolul *ab irato* se vede, mai ales, de acolo că domnia sa numește Revoluțiunea de la 1848 «insurrection» —*răscoală !* iar pe capiî acelei mișcări naționale, «meneurs» — *cetași*. O mișcare zămislită în pântecul Revoluțiunii lui Tudor, la 1821, când domniatele scăpară de fanarioți, plănuită, încă de pe vremea lui Kisseleff, spre a ne mântui de protectorat, pusă la cale de Români ca Bălcescu, în Muntenia, și Kogălniceanu, în Moldova — *insurrection ?* Dar, atunci cum s-ar cheama *les trois Glorieuses* de la 1830 în Fran-

cia și sguđuitura cutremurului din 1848, simțită pretutindenă în Europa ?

Din *răscoale* nu es Constituțiună chezășuind drepturile popoarelor față de monarhi îndărătnici, iar dacă es, apoi ele sânt vrednice a primi închinăciunea bătrânilor și tinerilor Sicambri, cari siliți sânt să adoare ce aũ ars și să ardă ce aũ adorat... Din *răscoala* noastră de la 1848 aũ născut Divanurile *ad-hoc*, adică divinul 24 Ianuarie, pacinicul 11 Februarie, norocosul 10 Maiũ, gloriosul 28 Noembrie, mărețul 14 Martie... Nu prea vedem numeroși principă Bibești la cuceririle acestea; pe Ion Brătianu însă îl întâlnim nelipsit...

Istoria se face de prezenți, nu de absenți ; prezenți, nu absenți aũ dreptul să între în Panteonul ei. Achilles se retrăsese la corăbiile sale, dar tot el era sufletul războiului, și când se repezi afară, Troia se clăti din temelii... Ast-fel știu eroul să răsbune moartea lui Patroclus, ocara lui Menelau și umilirea lui Agamemnon. *Sic itur ad astra !*

Istoria ! Ah, Ia să cercetăm cum o scrie domnul Gh. Bibescu—dumnealui care e un scriitor elegant, prețuit de toți în Francia — afară,

poate, numai de irreverențiosul către domnia sa președinte al Sindicatului presei franceze, domnului Paul de Cassagnac.

Domnul Gh. Bibescu povestește lui *le Gaulois*. în scrisoarea sa, că, în ședința Camerei noastre de la 8 Aprilie 1884, Brătianu a izbucnit în cunoscuta invectivă oratorie numai spre a îndupleca majoritatea «*să-ți voteze apanagele...*» Maica ta, Christoase ! E cu puțință oare să-ți închipui așa de naivi pe Francezii în cât să te creadă că un Ion Brătianu confunda revizuirea Constituțiunii, care era în discușiune, cu... *apanagele* ? Orî Francezii, de când nu mai aű *princes du sang* de înzestrat, nu mai înțeleg ce înseamnă *apanages* ? Orî domnul Gh. Bibescu, măcar că nu mai e, de mult, beî-zadea titulară într'o Curte domnească, tot mai are drept la *apange*, ca un principe moștenitor al Coroanei românești, și le zărește până și printre rëndurile *Monitorului oficial* de la 9 aprilie 1884 ? (st. n.)

Domnia sa, povestind mișcarea de la 1848 din punctul său de vedere, relatează lucruri pe cari martur oculari le-aű privit alt-fel.

Voii opune domnului Bibescu pe Heliade, carele a murit *vrajmăș* lui

Ion Brătianu, și mărturia căruia *în-su-și domnia sa o invoacă*, în articolul acela, de două ori.

Domnia sa face caz — și cu drept cuvânt — de împregiurarea că, la 11 iunie 1848, șase focuri de pistol se trăsese asupra lui Vodă. O stupidă și infamă încercare de omor din partea a trei inși, de bună seamă și din fericire, beți sau epileptici, căci nu înnemeriră nici măcar trăsura domnească — necum pe Domn ! Marcovici, omul devotat Bibescuului, și G. Hill, profesorul Doamnei, spuneau că, de oare-ce ei se afla la palat când Vodă s-a întors de la preumblare, și au cercetat caleasca, nu credeau «ca svonul să fie întemeiat». Eă, unul, îl cred. Numai mă prinde mirare că domnul Gh. Bibescu, scuturând virtos viața publică a lui Ion Brătianu tace despre cele *trei* încercări de ucidere asupra ministrului : a lui Pietraru, cuțitul căruia l-a răzbit până la os, a lui Alexandrescu, în strada Vărnii, și a birjarului, care l-a răsturnat, într'o seară, izbindu-l cu capul de un stîlp, pe călea Cotrocenilor... Barem prin însoțire de idei trebuia să și le amintească domnia sa ! Pe Bibescu nu l-au răpus, pentru că Dumnezeu apără pe Dom-

niî români de moarte năpraznică. Câți Domni ucisu-s-au pe Tron de mână românească în timp de două veacuri ? Să ni-i numească domnul Gh. Bibescu... Dacă însă Dumnezeu a ferit pe Bibești de uneltiri criminale, nu tot ast-fel a ocrotit el și pe miniștri ai Țării prin Bibești. La 8 iunie 1862, ministrul președinte Barbu Catargiu, orator fără seamăn și patriot vestit, fu împușcat, *à bout portant*, sub gangul Mitropoliei, în goana trăsurii, fără marturi, și coapsă lângă coapsă cu prefectul său de poliție, care era colonelul Bibescu. Ucigașul unde-î ? Numai spiritiștii l-or fi știind pe unde-va. Domnul Gh. Bibescu e mai norocit : domnia sa cunoaște anume pe cei trei coconî tineri a-sasini, *«qui lui (au prince Bibesco) demandèrent pardon plus tard de leur acte de criminelle folie»*.

Și dacă poporul nostru nici-odată nu s-a gândit să omoare pe Vodă, ia să vedem de nu cum-va Bibescu-Vodă nu i-a gândit alt-fel poporului. În ale sale *Amintiri asupra istoriei Regenerării române*, la pagina 22, Heliade scrie : «Magheru primise răspunsul lui Bibescu... ast-fel conceput : *Imă scrii că cinci oameni cu opt-zeci de indivizi s-au răsculat în județul d-voastră și s-au con-*

«stituit în guvern provizoriu. Mă întrebi ce trebuie să faci ? Să-încerc...»

Să-încerc ! Scurt și tăietor. *La mort sans phrases.* Ca pe vremea lui Sylla...

Și, vezi dumneata, capiî mișcării de la 1848 tocmai cu *Bibescu* vreaî să-și facă *Revoluțiunea !* «Intreg comitetul revoluționar» — zice Heliade — «promise planul de a susține pe *Bibescu* și a face ca, prin ajutorul lui, să ajungă la *Sublima Poartă* cererile *Țării...*»

Și să mai cârtești că ei — atunci — se lipsiră, deodată, bucuroși, de așa colaborare leonină și lăsară pe *Vodă* să apuce drumul *Brașovului*, slobod, «escortat de noul polițaiu *C. Rosetti*» — unul dintre odioșii «insurgés» — «ca să nu se fure *Domnului* portofoliul cu *bârți*, a căror publicitate putea să fie de folos *Țerei* și păgubitoare *Rusiei...*» ! *Tîlharii* aceia de zavergiî pierdură cel mai prielnic prilej să-și arate ce pot ei, niște haîducî în lucrarea meseriei lor...

Însă *Brătianu*, carele a *domnit ca vizir* — ziceți domnia voastră protivnicii lui — *doi-spre zece ani*, cu vre-o șease mai mult de cât *Bibescu*, de ce n-a poruncit niměnuia să măcelărească poporul, chîiar nici

atuncia, când acesta l-a doborât cu bolovanii, în piața Teatrului, la 14 martie 1888...? Și Bibescu și Brătianu s-au pogorât, fericiți, în mormânt cu mâinile curate de sânge frățesc : unul, căci, nu i s-a împlinit porunca, cesta-lalt, căci n-a vrut să poruncească.

Domnul Gh. Bibescu, întru proslăvirea domniei părintelui său, numără mai multe întocmiri, printre cari *unirea vamală* cu Moldova, «*premier pas vers l'union définitive des deux principautés sœurs et à la suite de laquelle celles-ci prennent dans les actes de commerce la dénomination de Principautés—Unies*». Eă nu tăgăduesc oare-cari îmbunătățiri aduse Țării sub domnia lui Bibescu. Ar fi fost și prea de tot să nu fi făcut gospodarul nimica pentru gospodăria sa. De aceea fusese el ales Domn și numit de Rusia, în unire cu Poarta, pe viață, ca un mitropolit. Inșă, în privința ideii de unire, mi se pare că domnul Gh. Bibescu scoate închiiejeri cam pătinitoare. Unirea se plănuise cu vre-o zece ani mai înainte de 1848. Rusia însăși o doria—subt un principe rusesc. Muntenii și-o închipuiau însă alt-fel, și pentru aceea trimiseră ei, la 1842. pe Ion Ghica sol

la Iași să o propună lui Michaiu Sturdza. Bibescu va fi luat numai, poate, firul să-l toarcă înainte.... Era datoria lui de bun Român s-o facă. Interesele sale personale—și ale Rusiei chiar—î-ar fi dictat-o.

Nu contestez nici măsurile «menite a p egăti desrobirea mânăstirilor noastre», nici «construirea de poduri și șosele», nici înființarea de cișmele... Dar, când e vorba despre *legea pentru mine și de cele pentru învățământul public*, uit'te, parcă ceva îmi furnică prin vine și n.ă înfioară gindindu-mă la Triandafiloff și la alungarea limbii românești din școalele umanioare ale poporului... Frumoasă e limba franceză, prea frumoasă va fi fiind și cea rusească, dar mie îmi place mai bine a românească. Pentru aceasta mî-ași da chiar domnia, de aș fi Domn...

Toate celea sînt acte de administrațiune—mai mult sau mai puțin însemnătoare. Pentru ce oare Bibescu nu și-a scris numele în fruntea nici unei fapte mari naționale? Pentru că nici un lărbat de Stat superior nu i a sugerat idea unei inițiative mari. . . Cu de alde Villara nu se merge la Capitoliu, ci la stîncă Tarpeie.

Singurul act mare ce s-a petrecut sub domnia lui Bibescu-Vodă a fost *Revoluția*, și el a repudiat-o.

Mai mult de cât atâta : s-a *răzvrătit* asupra ei și a încercat să o năbușească în sânge. . .

Impregiurarea aceasta singură, dupe mine, indeamnă pe domnul Gh. Bibescu să stăruie a numi idealista mișcare de la 1848 o *răscoală*, iar pe oamenii, cari au izvodit-o în mintea lor, cari au scăldat-o în sângele lor, cari au plătit-o cu pribegirea lor silită din Țară,—niște *căpitani de razcolnici*.

Știe prea bine domnul Gh. Bibescu că între România Regelui Carol și Valachia lui Bibescu-Vodă e o deosebire ca de la Ion Brătianu la Villara, dar îi trebuie domniei sale, deapururi înaintea cugetului, un temei spre a îndritui pe acel «*Să-ți ucizi !*» al părintelui său, reu sfătuit de prietenii dușmanilor noștri. . .

Iar, întru scopul acesta, zugrăvește domnia sa nepoților săi pe Ion Brătianu în chip de Domn regulamentar căzând «*sous la réprobation universelle*», deși «*protégé de l'extérieur*»...

20 Mai 1901

Păun

1848

ION BRĂȚIANU

ȘI

BIBESCU-VODĂ

II

Domnule director și iubite prietene,

Din împrejurări stând mai presus de voința mea și pe care le cunoaștii, nu putui găsi răgazul cerut spre a întâmpina mai din vreme, precum o dori-am și se cuvenia, *Răspunsul* ce domnia sa principele Gheorghe Bibescu a binevoit să se ostenească a da celor scrise de mine și tipărite în *Secolul XX* de vineri, 24 maiu. De abia o pot face astăzi, și te rog

să mă ierți de întârziere, mai ales
căci domnia ta însu-ți, îndemnân-
du-me la un răspuns, ai uitat să-mi
puî și termen până când așteptarea
dumitale poate răbda. Iată-mă, acum,
ascultător la chemare, încercând a
potrivi la un loc patru petice pe-
strițe : domnia lui Bibescu-Vodă, Re-
voluția de la 1848, însemnătatea lui
Ion Brătianu ca neîntrecut patriot,
și Istoria contemporană alcătuită
de domnul principe Gheorghe Bi-
bescu *in usum Delphini*.

Al dumitale, cu frățescă dragoste,
1 iulie 1901. *Păun.*

★

« L'homme tourne éternel-
lement dans le cercle de ses
passions ».

P. de Cassagnac, *L'Autorité*, 8
juin 1901.

Domnul principe Gheorghe-Bi-
escu e un soldat veteran. A fost co-
lonel în armata lui Napoleon al
treilea. Putea s-ajungă, întocmai ca
și generalul Pilat—alt băstinaș Ro-
mân, fost asemenea colonel fran-
cez—general în oastea noastră, pe
care ar fi dus-o numai la biruințe.
Imprejurările însă politice de pe vre-
mea războiului Românilor cu Tur-
cii, la 1877, înriurite și de oare-cari
neastâmpérate doruri vulturești ale

domniei sale pentru cuibu! său din Țara Românească, pe care-l părăsise, rece, de ani îndelungați, l-au împiedecat, atunci, lăsându-l volnic a-și preumbla gândul pe aiuria, de pildă, pe malurile Nevei și prin Balcanii Maiestății Sale Impăratului tuturilor Rusiilor...

Va fi pierdut principele, de atunci încoace, multe năluciri ademenitoare, va fi câștigat însă și unele învățăminte, bunăoară, că—vorba lui Alecsandri— «*nu pot să 'ncapă doi paloși într'o teacă*». De aceea, s-a și supus, mai spre bătrânețe, neînduratei legi a progresului evolutiv... Iar cel carele s-a așternut de-a curmezișul domniei sale, ca un balaur, streaje dinaintea unei comori, a fost anume Ion Brătianu. Cum ar fi, dar, acesta, pentru principele Gh. Bibescu, alt-ceva decât un «*soi-disant grand homme d'Etat*», când mărirea iui și-a vădit-o, la 1848, răsturnând pe Domnul regulamentar, boierul român Bibescu-Vodă, la 1866, întemeind domnia moștenitoare din neam în neam sub un vlăstar din *Hohenzollern*, la 1877, respingând veri-ce alianță, ofensivă și defensivă, cu domnul Gh. Bibescu? Ion Brătianu fiind însă-și sinteza luptelor noastre pentru scăpa-

rea Principatelor de nașii, finii și cumetrii *Regulamentului Organic*, domnul Gh. Bibescu se leapădă, firește, ca de Satana, de tot ce l-ar bănuia că ar găsi ceva de lăudat la partidul brătianist.

Să-mi dea voie principele, cunoscut pentru curtenia domniei sale, franceze întru toate, a mă scăpa, mai întâi, de câte-va, «mici la vedere și grele la pipăire», aruncături din al domniei sale condeiu cavalesc, pe cari le-ar numi, pe franțuzește, *les bagatelles de la porte*, iar, pe românește—zău, nici eu nu aș putea spune cum.

Mă îmbie domnia sa, cu tactică de strateg, să «mă feresc cu îngrijire de citațiuni și de proverbie ; să nu mă scol din somnul lor nici pe Ludovic XIV, nici pe Tudor al nostru, nici *les trois Glorieuses* din 1830, nici pe *principiul de sânge*, nici pe *Barem* (cu inițială majusculă)». Adică, de ce ? Nu pricep. Totuși, spre a fi plăcut domniei sale, voi împărți pe din două păcatele mele, punându-le, pe unele, în traista dășagilor, ce-mi vine subț ochi, iar pe cele-lalte, în sacul atârându-mi la spate. Voi hărăzi pe Ludovic XIV, *les trois Glorieuses* și pe *principiul de sânge*

cui o vrea să-î primească în cabinetul său de medalii vechi, dar proverbiile și citațiunile, și mai ales pe Tudor, ba chiar nici pe *Barem* acela enigmaticul, nu mă îndur a le dăruî.

Citațiunile—extrasuri concentrate ale cugetării omenești—sînt pentru mine aceea ce, pentru domnul Gh. Bibescu, sînt documentele domniei sale, cele mai multe din ele îmi sînt mai puțin pragmatic prețuind. Proverbiile sînt, iarăși, însuși geniul poporului vădindu-se filosoficește. Popor eă însu-mi, voiă sta de partea lui Sancho Panza. Știu că nu voiă cuceri nici un lighian bărbieresc, nici o Maritornă nu voiă îmbrățișa, dar nici în sus cu ciarciafurile nu mă vor arunca oaspeții vre-unui hangiu drăcos... Cervantes a fost dascălul meu.

Dacă e vorba de Tudor, apoi, iată ce e cu el. Olteanul acesta, slugerul acesta, pandurul și «hoțomanul» acesta—cum i-a tot zis fanariotica prostime boierească — a fost chiar cel mai dîrj patriot român din secolul trecut. Fără Tudor nu se stăviau pe pămîntul Țării Românești nici Bibești nici Știrbei — «princes du sang» — *cum grano salis*. Tudor a durat, din trupul să

de uriaș, tăiat bucăți, trepte spre înălțarea până la gospodarat a unor boieri sau boiernași de țară. Și foarte tare mă mir că proaspeții «principi» din sânge ghiculescu, stur-zesc și bibesc n-aū poruncit încă la vre-un sculptor vestit statua de bronz a lui Vladimirescu... O vor face negreșit, cât mai în curând, căci mai târziu, n-or mai avea nici cu ce nici pentru ce : averile se topesc, în mâinile boierimii românești înrudite cu voievozi, ca *les neiges d'antan*, iar, în societatea noastră democratică, bruma princiară se șterge repede, ca aceea de pe prune, toamna. Unde vor crește Hohenzollerni nu va mai prii altor principii. Fie-care dintre aceștia își poate cânta, de pe acuma, ca Barbu Lăutarul :

*Eū mă duc, mă prăpădesc,
Ca un cântec bătrânesc ...*

Cât despre *Barbu* acela, mărturisesc că, la început, nu pricepeam ce noimă să fi având. Eram să-l las pustiei, dar nu mă înduram. Mă temeam nu cum-va să-mi aud cântându-mi-se de șăgalnicul La-fontaine :

*Notre magot prit, pour ce coup,
Le nom d'un port pour un nom
(d'homme.*

Și m-am încăpăținat să-i dau de rost. În cele din urmă, l-am dovedit. E un biet și prea nesupărăcios adverbiiu—cum i-ar zice dascălii de gramatică. Eu am scris, pomenind despre cele trei încercări de omorîre a lui Ion Brătianu: «*Barem* prin însoțire de idei, trebuia să și le amintească domnia sa (principele Gh. Bibescu)». Acuma, traducându-mi fraza în franțuzește, ar veni cam așa: «*Au moins par association d'idées, aurait dû le prince se les rappeler*». Inchipuiți-vă că un Francez ar bănuî în incolorul *Au moins* alt-ceva de cât două nevinovate particule de tranzițiune! În mintea mea sta numai gîndul să pun în cumpănă ticăloasa faptă, din fericire neizbutită, a celor trei coconî de la 1848, trăgînd șease gloanțe în Domnul Țării lor, cu cele trei blestemate uneltiri asupra vieții lui Ion Brătianu, a celui mai fruntaș printre bărbații noștri de Stat contemporani. Și credeam, precum voi crede pururi, că trei ucideri de ministru președinte fac, la anumite momente istorice, *barem* cât una de Vodă—mai ales când Dumnezeu îi ferește și pe unul și pe cei-lalți de moarte năpraznică...

Domnul Gh. Bibescu a fost, pa-să-mi-te, așa de tare nemulțămît de apropierea ce făceam eũ între cei doi însemnați Români amenințați cu moartea, în cât n-a luat seama și a sucit până și înțelesul foarte lămurit al unor cuvinte din articolul meu. Intr'adevăr, eũ am numit pe derbedeiĩ aceia de coconĩ asa-sinĩ aĩ luĩ Bibescu *beți saũ epilepticiĩ*. Iar domnul Gh. Bibescu spune că li-aș fi zis *bețiviĩ, bețivanĩ* ! Să me ierte principele, însă eũ știũ românește, și, fiind-că și domnia sa știe franțuzește, să-mĩ dea voie a-ĩ aduce aminte că, în această din urmă limbă, alta e *ivre*, «beat» și alta *ivrogne* și *soũlard*, «bețiv», «bețivan». *Beat*, cine n-a fost saũ nu e pe lume câte-odată, fie de vin, orĩ de plăcere, orĩ de mânia, orĩ de slavă ? *Bețiviĩ* și *bețivanĩ* însă nu se mai procopsesc, pe când cei trei tinerĩ aũ fost chĩar de Vodă milostivul iertați. Așa și despre *epilepticiĩ*: de ce principele găsește că eũ, numin-du-ĩ ast-fel, am prea categorisit pe asasinii părintelui domnieĩ sale ? A-fară de aceasta, epilepticiĩ pot ajunge chĩar personagie ilustre, ca Cesare, Mohamet, Napoleon I... saũ, ca la noi, povestitorul neĩntrecut Creangă.

În altă parte, domnul Gh. Bibescu

scrie: «Scriți că eū *calific pe Du-*
«*mitru Brătianu de om cinstit,*
«*fiind-că el s-a revoltat contra fra-*
«*telui său. Nicī-odată nu am spus*
«*aceasta. L-am calificat de om cin-*
«*stit, nimic mai mult...*»

Ia să cităm însă textul franțuzesc
al *Scrisorii* d-lui Gh. Bibescu, ti-
părită în *le Gaulois* de la 14 maii:
«Le chef du parti libéral-național
«*(sic)* tomba sous la réprobation u-
«niverselle, et ce protégé de l'ex-
«térieur subit, à l'occasion de ce
«projet, *le plus grand châtiment*
«*qui pouvait lui être infligé: le*
«*reniement de son frère aîné.*
«Voici comment ce frère, *l'intègre*
«Démètre Bratiano, termina le *très*
beau discours prononcé par lui dans
«la réunion publique des libéraux
«*conservateurs* à la salle Unirea :
«La convention consulaire avec
«l'Allemagne met le comble à tous
«les actes de *servilisme et d'asser-*
«*vissement du pays...*»

Citiți, oameni buni, voi simpliști
filosofi ca Sancho Panza, cari, însă,
pricepeți ceva franțuzească, și spu-
neți, în cuget curat, dacă *renier*
son frère nu înseamnă a se *revolta*
asupra-î, și dacă, în atari condiții,
intègre poate rima cu *renegare*,
dacă, în sfârșit, domnul Gh. Bibe-

scu ar fi avut motiv să mai numească *integru* pe Dumitru Brătianu, în cazul când aceasta ar fi ramas, lângă marele său frate mai mic Ion, ca să-l apere de Pietrari? Dumitru și Ion ar fi fost aruncați davalma în iadul Istoriei ce scrie domnul Gh. Bibescu : *le plus grand châtiment qui pourrait leur être infligé....*»

De ce, atunci, domnul Gh. Bibescu se supără pe oamenii de la 1848, cari *au renegat* pe Bibescu Vodă ? De ce, și pentru domnia sa, să nu fie și aceia *integri*, mai ales căci omul pe carele ei îl renega, asupra căruia se *răsculă* ei, nu li era nici *frate*, nici domn stăpânitor dupe gândul inimii lor naționaliste, ci un «protégé de l'extérieur» — al Muscalului călare pe Turc ? Să fie oare, aci, un *defect* de logică ? Nu. E un *efect* de perspectivă : alt-fel se înfățișează lumii România privindu-o de pe înălțimile fulgurante ale lui *le Gaulois*, și alt-fel, vîzîndu-o de pe movila *Secolului XX...* De aceea și recunoscui, mai sus, dibăcia tactică a domnului strateg principe Gh. Bibescu. Pentru Francezi, Dumitru Brătianu era un bărbat *integru*, căci *renegase pe fratele său* mai

mare în cîiasul primejdiei, iar pentru cititorii romîni, acela era «un om cînstit, *nimic mai mult*». Se putea zice chiar : *nimic mai puţin*. Căci, adesea, «*un beau désordre est un effet de l'art*».

Domnul Gh. Bibescu, apoi, dînd să-mi opună, la citatul meu din Heliade — *Amintiri asupra istoriei. Regenerării romîne*—cu privire la *Să-î ucizi* al lui Bibescu-Vodă, alt citat, chip ca să înfrîngă pe al meu, scrie : «Şi spunei că Heliade povesteşte acest ordin în *memoriul asupra istoriei regenerării*, p. 22. Dar de ce nu mergeţi până la *pagina 85 a aceleiaşi opere?* «*Veţi găsi acolo ordinele adevărate date de guvern...*»

Maî întâi, nu e o *spun*, ci Heliade, pe care domnul Gh. Bibescu îl ştie pe din afară, de vreme ce îl citează însu-şi. Pe urmă, la *pag. 85 a aceleiaşi opere* nu se pomeneşte despre nici un alt ordin. Cartea lui Heliade s-a tipărit într'o singură ediţie, la 1893, şi domnul Gh. Bibescu, reproducînd citatul meu de la *pagina 22*, mărturiseşte implicit că nu mai cunoaşte altă ediţie. De ce, atunci, mă mîină la p. 85 ?

Dacă n-aş avea pentru persoana

principelui tot respectul cuvenit unei beizadele române, aş prepune că Măria Sa mă socoteşte prea *rumîn prost*, ca pe vremea *Regulamentului Organic*, şi mă trimite «*au Puits-qui-parle voir s'il y est*». Dar aşa ceva nu se poate, nu trebuie, nu se cade să fie... A vrut alt unde-va să mă îndrepteze, dar l-a trădat, din repezeală, condeîul. Ast-fel, deocamdată, răvaşul «scris», de Bibescu-Vodă lui Magheru, «*pe o foiţă foarte mică de bârtie*» şi poruncind acestuia *să ucidă* pe răsculaţii de peste Olt rămâne un document istoric pe răspunderea lui Heliade— pentru carele domnul Gh. Bibescu are, alt-fel, multă indulgenţă.

Din partea-mi, sînt bucuros a crede că Bibescu nu era om crud. Măcar şi de ar fi dat el porunca ceea nesocotita, împregiurările, zăpăceala crizei, îndemnurile mefistofelice ale unui Villara--acestui Duhamel român cu nume grecesc—ar explica-o, şi bine ar fi lucrat Magheru desfiinţându-o. Ce mă înduplecă să nu prea stăruiesc încă asupra cazului acestuia, mai mult psihologic, e textul abdicării domnului, ast-fel glăsuind :

«Fiind-că simt că puterile-mi nu

«sînt potrivite cu cererile celor de
«astă-zî împregiurări și spre a nu
«mă bate vre-odată cugetul că am
«primejduit soarta Tării, fiind cir-
«ma oblăduirii mai mult de cât
«puterile mă iartă, o încredințez
«d-voastre și intru iarăși în viața
«privată cu acea mulțămire ce a-
«duce o conștiință curată». De
unde se mai înțelege că Vodă, ori
ce alt cuget ascuns ar fi avut în
inima sa rusolatră, silit era grabnic
să-și mărturisească neputința înain-
tea unei mișcări ce-l învăluia de
pretutindenă, ca la 1865, pe Cuza,
și-l făcea să nu o privească de loc
ca o «răzvrătire», ci sub adevăratul
unghiul al realității, ca o *Revolu-
țiune*, o trebuință sufletească a po-
porului român de a se mîntui oda-
tă și de cei trei-zeci de tirani ai
săi, cari, dupe zăvera de la 1821,
pitiți în protipendadă și în foile
Regulamentului Organic, îi sugeau
méduva din oase.

Fiind-că ne aflăm la documente,
mă folosesc de prilej să răspund
la o îndoită învinuire ce-mi aduce
domnul Gh. Bibescu, anume că
n-am citit scrierile domniei sale
despre domnia Bibescuului, și că aș
fi «învățat Istoria în cărțile publi-
cate de acea ceată de răi făcători

ca Chainoi (Ion Ghica), Ubicini, Elias Regnault, Billecoq și alții, aruncători de bale înveninate asupra unui Domnitor al cărui patriotism el l-a înălțat mai presus de toate...» Dintre scrierile domnului Gh. Bibescu eu cunosc câte-va. Mi-a plăcut ca stil franțuzesc, le-am admirat ca pioase și documentate panegirice ale unui Domn, împregiurul numelui căruia, dacă el, spre norocirea sa, n-ar fi născut un fiu așa de aprig al său apărător cu spada și cu lira, ca principele Gheorghe, de mult ar fi picat la fund, ca al lui Știrbey, de pildă, acest izpravnic încoronat, și toate opintirile urite ale «răzvrătitorilor» de la 1848 nu-l mai scoteau la față. Le-am citit, zic, mi-a plăcut, zic, le-am admirat, zic, dar, nu știu cum se făcea, că, la sfârșitul lor, par'că vedeam scrise vorbele lui Molière : «*Vous êtes orfèvre, monsieur Josse !*» — Cât pentru «ceata de rău-făcători» ca Ion Ghica și cei-laiți, dea-mi voie domnul Gh. Bibescu să am și eu părerea mea despre scriitorii contemporani. Și cum n-aș avea-o, binișor osebă de a domniei sale, când domnia sa însuși tocmai pe cel mai îndrăsneț dintre tâlharii aceia, toc-

mai pe spusese lui Ion Ghica se întemeiază spre a dovedi că «mişcarea de la 1848 în Muntenia... era tocmai o *întreprindere*» — adică o tovărășie hoțească... «Nu știu dacă domnul Gh. Bibescu își va mai fi aducând aminte de *dilema Cretanului*? L-aș ruga să bine-voiască a deschide un tractat elementar de Logică.

Sînt, în *Răspunsul* domnului Gh. Bibescu, nepotriviri așa de ciudate — cum, cel puțin, eu le văd — între idea și realitatea lucrurilor, în cât am stat nedomirit ce să cred: că trăește domnia sa cu vîzul mereu luat de razele Tronului acelui surpat, la 1848, în genurile Istoriei, sau că, om fiind, «*il tourne éternellement dans le cercle de ses passions*», cari îl aduc să judece faptele numai tangențial? Domnia sa la tot pasul uită că sentimentele nu sînt argumente. Domnia sa, de și a făcut într'una Istorie, amestecă, totuși, adevăratele cauze cu înfățișările lor. Bunăoară, când scrie acestea: «Țara... «și-aduce aminte... și de proiectul «de convențiune cu Germania, care «a fost cauza căderii primului ministru și a partidului său» — oare domnia sa nu ia, de astă-dată, cauza

ocazională drept cea reală ? Astă-zî, până și babele cunosc de ce anume Ion Brătianu a *trebuit* să se retragă. Și nimic nu-l împiedica să capete de la Camere Convențiunea cu Germania, dacă nu-î sta lui pe inimă *alt-ceva* de cât actul acela... Atât ar însemna să susții că Vodă Bibescu și-a părăsit țara, în noaptea lui 14 iunie, *speriat* de gloanțele trase asupra-î la 10 iunie.. *Baculum in angulo, ergo pluit.*

Dar *Scrisoarea* domnului Gh. Bibescu e o platoșe de colo până colo deschiolată. La întîmpinările domniei sale se poate răspunde, fără cea mai mică greutate, *du tac au tac*. De pildă :

Principele scrie : « Cât privește pe Bibesci, vè voiû răspunde... că ei aû trăit «ajutând ca să se iubească și să se onoreze patria «lor al cărei cult ei l-aû păstrat «cu sfințenie, *cât de departe erau de dînsa...* »

Mé rog : de ce *departe de dînsa* ? Ce lege a lui Boulanger îi gonise ?

De ce domniile lor nu și-aû vădit iubirea de patrie stăruind în ea, ca principii Dimitrie Ghica și Grigore Sturza ? Aceasta prea seamănă cu dragostea Grecului lui

Anton Pann de Maria de la Vadul-Lat :

*Tovarăș a spus la mine că este
[tare frumos].*

Umbletul domnului Gh. Bibescu prin Algeria, prin Mexico răspundea îndemnului firii domniei sale războinice *quaerens quem devoret*, ca a căpitanului Dunca, și-a altora doritori de nobilă slavă dobândită cu primejdia vieții.

Maî la vale : « Dar, domnul meu, « se numește revoluție ridicarea « unui popor întreg, iar *nicî-odată* « *poporul român nu s-a ridicat con-* « *tra lui Vodă-Bibescu* ».

Negreșit că nu, la început, și toc maî de aceea și *revoluționarii* *au vrut să lucreze împreună cu Bi-* *bescu*. Dar acesta i-a nesocotit, după sfaturile lui Villara, lui Duhamel și ale neamului lor, iar poporul, prin tribuni săi, tocmaî în protiva a tot neamului *acelora* s-a rocoșit. Atât inai rău *urma* să fie pentru Domn, dacă el se sprijinea pe *vrăjmașii poporului românesc*. Aû maî pățit-o și alții de când lumea e mare văluroasă. A pățit-o însu-și Mihaîu dupe coprinderea Ardealului ! Dar mi-te « un Brâncoveanu și un Bibescu !... »

Domnul Gh. Bibescu, scăpând, ceva ca o clipă, de sub fermecul

hegemoniei părintești prin fermecul sângelui său de Român oltean, caracterizează ast-fel pe revoluționarii de la 1848 : « Mișcarea de la 48 este « fapta ambițioșilor de la 1842, cari « nu puteau ierta alegerea pe viață « de națiune a lui George Bibescu; « a unor conspiratori de frunte so- « siți din Franța, cu *dorința*—scrie « Bolintineanu—*de a imita ceea-ce « văzuseră la Paris ; precum și a « unor tineri entusiaști și sinceri, « îmbătați de frigurile ce sguduiau « pe toată lumea și cari nu vedeau « în această mișcare de cât realiza- « rea unui vis mare : reconstituirea « Daciei ».*

Cu alte cuvinte : *gura păcătosului adăvăr grăește*. Și, va să zică, urmărirea unui asemenea ideal o numește principele Gheorghe Bibescu « fapta de ambițioși ? » Iar pe tinerii aceia, plini de entusiasm, cu mințile îmbătate de visul unei Dacii române, pe Românașii aceia nebuni de românism—ca Ion Brătianu și adversariul său intim de mai apoi, Bolintineanu—îi cheamă domnia sa *răzvrătitori* ? Dar lui Bibescu-Vodă, atunci, cum i-ai zice, când el, fără nici un entusiasm, treaz de orîce băție ideală, lasă visul Daciei și apucă drumul Brașovului, ca un sim-

plu Caragă oare-care ? Lasă Țara sa Românească în voia Muscalilor și a Turcilor !... Sufere a se închide Tractatul de la Balta-Liman !... Datoria lui însă era să stea neclintit la cîrmă spre a împiedica gloanțele lui Odobescu și ale lui Solomon de a găuri inimă românească, de ale Românilor cari, spune fiul său Gheorghe, *il alese*, la 1842, pe viață !...

Fermecul însă nu-l ținu mult, și iată-l pe domnul Gh. Bibescu iarăși cu biciușca retezând la capete de mac roșu : «Și acest popor era atât de dușman improvizatorilor răzvrătirii, încât Rosetti povestește cu indignare că *țărani* goniră pe *apostoli* libertății, pe membrii guvernului provizoriu».

Rosetti nu minte ; așa e precum se tîngue dînsul. Apoi, dacă un gogiamite vodă n-a priceput revoluția, cum vreai s-o fi înțeles niște bieți săteni prelucrați de alde Iancu Bibescu și alți de aproape ai Domnului ?

Povestește domnul Gh. Bibescu, dupe *Pruncul Român* (8 iulie 1848), că «sus – zișii membri ai guvernului provizoriu fugiră din Capitală și că, în loc de a muri, în loc de a câștiga dulcele mormînt pentru li-

«bertate... ei aŭ luat-o la... sănă-
toasa».

Adică, întocmai ca și Vodă Bi-
bescu. Aŭ spălat putina *en bonne
compagnie*. Și se mai crucește dom-
nul Gh. Bibescu că răzvrătitorii a-
ceia nu muriau de dragoste... *pour
le roi de Prusse* ! Inșă, oare, Vodă
nu avea și el nimica de apărat în
Țară ? Revoluționarii aŭ fugit de
ocnele Siberiei, dar Bibescu de *cine*
o luă la sănătoasa ? Cu Duhamel,
slavă Domnului, era trup și suflet,
cu Turcul, așisderea, se împăca
supus : numai românismul revolu-
ționarilor îl strângea între spete.
De acolo—fuga lui tramontană...

Domnul Gh. Bibescu îmi impu-
tează că «modul meu de a consi-
dera mișcarea de la 48 nu are ni-
mic comun cu Istoria».

Aș putea'să întreb: *cu care Istorie?*
Dar aceasta m-ar încurca în spe-
culațiunii de psihologie, unde *Eŭ*
și *Tu* n-ar mai sfirși o certându-se
pe barba lui Ștefan-cel-Mare. Vreaŭ
mai bine să constat că Istoria așa
cum aŭ făcut-o revoluționarii de la
1848 cu practica lor, a prins între
umerii României aripile zise «cele
două Principate» cu cari ea sboară
astăzi, iar nu arsul, atuncia, în foc
Regulament Organic, uranistul sub-
carele se adăpostia blândul Vodă-

Bibescu între doi tâlhari: Duhamel și Villara...

Și, tot acolo, urmează domnul Gh. Bibescu : «Bălcescu nu scrie «oare : Locotenența inaugură sosirea ei la cîrmă *sacrificând*, printr'un act public, înmînat lui Suleyman, *autonomia țării?*».

Va să zică, locotenența se făcu frate cu unul dintre cei doi draci ai țării, cu acela carele avea însu-și interes să-și asvirle din cîrcă pe cel-lalt. . Dintre două rele, ea trebuia s-aleagă pe cel mai mic, ca Tudor la 1821. Nu e vorbă, că politica locotenenței nu nî-a folosit, căci Duhamel a uneltit măcelul din 13 Septembrie, dar lui Bibescu-Vodă ce câștig adusu-î-a jertfirea sa în mâinile Rusiei? Nicî locotenența nicî el n-aû avut noroc la negoț diplomatic. .

Domnul Gh. Bibescu află că bine a judecat Rosetti scriind lui Ion Ghica : «Silește-te tu cel puțin să scapi biata țară, *căci noi sîntem ticăloșii ticăloșilor*».

Multe zice omul la necaz ! Dacă noi am fi într-o adevăr așa de *ticăloși* precum nî-o spunem singuri, când vrem să ne lăudăm prin antifrază, orî să ne scoatem din capete pe alții, apoi am trebui să viețuim ca viezurii, nu ca oameni sociabili. Oare domnul Gh. Bibescu

nu-și va fi mărturisit nici-odată în gând : *«quelle bêtise j'allais faire!»?*

Domnia sa, mai jos, mă dojenește ast-fel : «Vorbiți cu mândrie «de tot ce a produs'48. Pierdeți din «vedere că răzvrătirea constituie o «serie de crime care a condus țara «la Balta-Liman ; adică ea ne-a dat «înderet cu un sfert de veac».

Ce e drept, eu vorbesc cu mândrie de 48. Domnul Gh. Bibescu încă ar trebui să fie mândru, căci de nu era Bibescu ales Domn la 1842, revoluția poate că nu se mai făcea la 48, dar, în tot cazul, domnia sa nu avea să fie principe. Dacă nu era 48, nu venia nici Balta-Liman cu Știrbey-Vodă — fratele Bibescu-lui — pe tipsie, și, fără îndoială, am fi avut un Domn ruso-turc mai puțin și câte-va beizadele iarăși mai puțin. Nu e oare mulțămît domnul Gh. Bibescu știindu-se bun fecior și nepot de Domn ? Eu unul m-aș fi mulțămît să fi fost, pe vremile acelea, numai al nouălea neam cu Căpitan Costache Chiorul, că știu că mă procopsiam, de nu mai aveam nevoie de altă moșie. *Seria de crime* n-o ved săvârșindu-se de făuritorii lui 48, ci de prigonitorii acestora. În închisorii n-aū intrat, și în surghiun n-aū fost porniți de cât revoluționari. Cum îi va fi chemând pe

nume pe prietenii lui Duhamel, cari, pentru că țineau cu Bibescu-Vodă, fost-au înfundați în ghimi turcești pe Dunăre și despuiați de avutul lor? *Nomina odiosa...* Că urmarea Mișcării fu Balta-Liman, nu e de mirare. Toate revoluțiunile sugrumate dau o țară înapoi deocamdată. Cu atât mai puternică izbucnește însă reacțiunea în contra reacțiunii. Dacă 48 ne-a dat îndărăt cu ceva—nu *cu un sfert de veac*—a fost numai ca să ne putem sprijini pe un picior spre a ne face vânt la o săritură cât patru veacuri—de la Podul-Înalt și de la Călugăreni până la Plevna... Oare sufletul de Român oltean al domnului Gh. Bibescu nu se simte nici de această a noastră ispravă mândru? Poate, unde am sărit noi și *pentru* domnia sa, și *fără* domnia sa? Domnia sa, pe când picuraă sudorile noastre în Divanurile ad-hoc, pe când se pregătiaă chiliile de la Arnota pentru «descreații de «patru zeci-și-opt-
iști», pe când ne băteau consuli din picior.. pe unde hălăduia?

Ca Poetul din *Teilung der Erde* a lui Schiller, pierdut în ecstasică privire la mărirea lui Dumnezeu, domnia sa, principe român, și scriitor talentat, și voinic soldat, și di-

plomat subțire, sta, pe țermuri streine, sorbind cele din urmă raze palide resirate, în seninul domniei sale cer, de la Soarele apus. la 1848, în palatul de sub Mitropolie...

Este adevărat că d-l Gh. Bibescu, la 1877, și-a pus la dispoziția lui Carol-Vodă spada și persoana ; adevărat încă este că, de atunci încoace, domnia sa fu neobosit scriitor în câte-va grele momente ale României. Frumose mișcări sufletești dovedind că *sângele apă nu se face*, încoronate, mai târziu, cu datorita închinăciune marelui Țării noastre Rege ! Regele l-a binecuvîntat, ca pe un fiu rătăcit întors la casa părintească. Ion Brătianu e mort de zece ani. . . Ce mai are cu el domnul Gh. Bibescu, ca să-l zugrăvească nepoților domniei sale ca pe un căpcăun ? Și de ce amenință cu blestem pe tinerii aceștia, dacă ei, de bună voia lor, s-au botezat liberali ? Căci, verî- cât ar protesta domnia sa, *blestem* se chîamă, în toate limbile pămîntului, asemenea cuvinte ca : « si cela arrivait pour-
« tant, si, par impossible, nous devi-
« ons assister à un pareil spectacle
(adică alăturarea domnilor Brânco-
« veanu și Bibescu de domnul Ionel
« Brătianu), ce ne serait point là une

«révolution», mais un acte *qui ferait tressaillir de douleur les cendres de nos aïeux dans leurs tombeaux de pierre*». Ca să se cutremure țărâna morților cui-va în mormintele lor, trebuie să se întemple o grozăvie nemaipomenită. Și când se cutremură țărâna morților, însemnează că până și aceștia, nu numai cei vii, afurisesc pe nelegiuiți. Dar domnul Gh. Bibescu zice: «Dumnezeu să mă păzească de a blestema pe copiii fraților mei prea iubiți ! . . .» Tot așa le doresc și eu, căci, mai întâiu, las că ar rămânea cei doi tineri neblestemați, dar, apoi, și domnul Ionel Brătianu, ca complicele lor, ar scăpa de blestemul Măriei Sale teafăr.

Domnul Gh. Bibescu, într'o scrisoare către nepotul său, domnul C. Brâncoveanu, spune că «*sa longue et laborieuse carrière le fait presque toucher à l'au delà*» și că împrejurarea aceasta *lui* donne le droit, «*lui* crie le devoir de parler au nom de *ses grands morts* . . .» . Prea bine. Dar de unde știe domnia sa că *ses grands morts* îl îndrituesc să vorbească de rău, la marginea chiar a lui *l'au delà*, pe morții *noștri* cei mari ?

Pretutindenți, în actele revoluțio-

narilor de la 1848, se proclamă pace ! liniște ! iubire frățească ! Astfel oare grăesc răzvrătiții ? Oare nu ca însu-și domnul Gh Bibescu ? Dacă Vodă Bibescu a iertat, mărinimos, până și pe vrăjmașii vieții sale, pentru ce domnia sa, beizade Gheorghe, nu poate ierta nici pe Ion Brătianu și nici pe fiul acestui mare om de Stat, pe domnul Ionel Brătianu - *prietenul nepoților domniei sale ?*

În țara noastră se poate ajunge la toate măririle—numai rege să fii nu te îngăduie Legea Poporului, iar scara ce urca și la culmea aceasta a sfărmat-o Ion Brătianu în ziua când el aduse, la Severin, de mână și tiptil, dinastia Hohenzollern . . .

Principele Gheorghe Bibescu să fie mulțămît pe ce-î dă Almanachul de Gotha, precum și noi mulțămiți sîntem pe ce ne-am dăruit înși-ne prin Constituțiunea de la 1866.

Și să-și mute gîndul Măria Sa de la vre-o comparare ideală între, de pildă, Sîrbia cu Karagheorghevici și România. Că nu i-ar merge bine nici chiar în *l'au delà* . . . Ion Brătianu ar fi capabil și mort să-î tragă un 1848, *revu, corrigé et considérablement augmenté.*

Păun

4 MAIU

(1900)

4 MAIU

(1900)

Colo sus, la Florica, pe deal, într'un luminiș de verdeață, umbrit de copaci stufoși, tăinuit de pașii trecătorilor grăbiți, se ridică ușor deasupra pământului un mormânt răslet...

Degetul de bronz al Morții — crăiasa lumii, înaintea maiestății căreia se pleacă fără cîrtire toate frunțile — a scris pe țărâna lui cuvintele acestea: *Ion Brătianu*.

Și nici vînturile nu le vor risipi, nici ploaia nu le va topi, nici grămada veacurilor nu le va acoperi.

Căci ele alcătuesc numele unui om pentru carele întreaga româ-nime cheazășuit-a, iar Geniul se-

ver al Istoriei universale veghiază lângă el, strează deapururi neadormită.

La Florica ! In dumbrava purtând cel mai gingaș nume de copilă, unde un muguraș de copilă, rupt din fragedul vlăstar al vieții, așteptase ani mulți pe tatăl ei, căruia Dumnezeu îi însemnase o îndelungată și glorioasă chemare la glasul Patriei române, odihnesc, de nouă ani, rămășițele pământești ale lui Ion Brătianu, și de tot atâția ani se călătoresc spre ea ostașii rămași credincioși marelui lor Căpitan.

Ei duc acolo flori, duc lacrimi, duc nemângâiată obidă, și aduc de acolo îmbărbătare, învățăminte pentru viitor, căci mormântul lui Ion Brătianu e o comoară de neprețuite pînă.

— Nicî odată viață de om muritor nu fost-a mai vrednică de admirație pentru virtuțile ei, nicî mai plină de fapte nemuritoare.

Născut în fierberea mișcării lui Tudor Vladimirescu, crescut în frământarea revoluțiunii din «*cele trei Glorioase*,» oțelit în jăratecul lui 1848, Ion Brătianu, temperament de tribun popular antic, suflet simpatie revărsându-se în efluvii mag-

netice preste toți, și minte de organizator modern, alături cu bărbatii cei mai patrioți ai țerii noastre, a pus, la 1857, în *Divanul ad-hoc*, temeliile Unirii, la 1866, a așezat o strălucită dinastic domnitoare pe Tronul României, la 1877, a deșteptat, ca prin vraje, vitejiile oștenilor de la Rovine, de la Podul-Inalt și de la Călugăreni, la 1881, a făurit o Coroană regală pentru fruntea Voevodului Carol, a stat, la 1884 în cumpăna celei mai pizmuite dintre toate puterile politice, iar la 1891, în luna lui mai, luna florilor, obosit de luptă, amărît de multe... s-a pogorît, ca un soare apuind, învăluit de nori, dar nemistuit de ei, în strîmtul cea mormînt de la Florica, lângă dulcea sa copilă Florica...

Manibus date lilia plenis!

Figura lui Ion Brătianu se desface — o véd — senină și blândă, de pe pânza mohorîtă a Istoriei noastre contemporane. Pe trupul său scund și șubred, un cap de sihastru albit, mai nainte de vreme, în miile de griji ale războiului pentru neatîrnare, sta înfîpt, venerabil, ca al lui Esculapiu, și sub fruntea căruia, sub sprincene dese, numai ochii mici, căprui, ironici, ardeau

cu nestempărată văpaie pătrunzând oameni, evenimente, viitorul, și învăluindu-te în văzduhul molcom al unei lumi fermecate, în care limba șarpelui vrăjmaș amorția, trufia îngânfatului de sine fanariot cio-coiș se smeria desumflându-se ca o beșică de gumielastic, iar inima Românului simțitor creștea de mândrie națională...

Ce om ! Ce om ! « *Vous êtes un homme, vous, monsieur Brătiano !* » i ar fi zis Napoleon I, ca lui Goethe : « *vous êtes un homme, vous, monsieur Goethe !* »

Român de baștină, răzașul a cеста de fel de pe apa Bratiei, acest «Cavour al României» — cum îl numia cu drept cuvânt *die Neue Freie Presse* la moartea lui neașteptată — a trăit numai pentru o idee : unitatea politică și culturală a neamului, și a închis ochii de veci numai cu o nepotolită durere : văzând risipindu-se, cu aripă nerăbdătoare, din uleiul partidului național-liberal, umplut de el cu atâta miere ! svăpăiate roșuri tinere, apucând, razna, câmpii ambițiilor timpurii, nu însă mai înainte de a-l fi înțepat, nebunaticile musculițe, cu acele lor veninoase. Căci una din slăbiciu-

nile naive ale lui Ion Brătianu a fost că prea mult *«credea în fisionomiile»* — vorba lui Grigore Alexandrescu... Prea de multe ori a avut mână fără noroc. Prea adesea — mai ales de pe la 1884 încolo — strică aluat bun pe cocă mucegăită... Dar unde-i bărbatul mare, în Istoria omenirii carele, să nu se fi amăgit de «fisionomie»? Oare Iisus n-a greșit — omenește — când a făcut pe luda grămatic?....

Pelerinagiul anual la Florica nu însemnează numai pomenirea unui repositat iubit de către prietenii săi rămași încă pribegi în viață, ci închinăciunea recunoștinței națiunii înaintea unui mormânt sfânt.

Acolo doarme prorocul viitorului nostru. Acolo se topește în țărână creierii cari, vreme de douăspre-zece ani, au cugetat pentru cinci milioane de Români..

Este însăși România, încununată de El cu stele, îngenuchind, la fiecare 4 Mai, pe colnicul singuratic de la Florica și sădind, scoțându-o de sub zăbranic, câte o steblă de siminoc... Căci sufletul Ei a fost geamen cu sufletul Lui.

Și când te gîndești că, după nouă ani, de când Ion Brătianu nici favoruri nu mai poate împărți, nici

fulgere nu mai aruncă, se găsesc încă schilozi morali în regatul nostru, cari să insulte umbrele acestui Mort ilustru, par'că-ți vine să te simți nefericit că te-ai născut Român cu un secol mai de vreme, mai înainte să fi sclipit deasupra capetelor noastre zorile adevăratei culturī.

Păm.

